

Filmfestivalen i Berlin

Den radikale Jesus i Berlin

BERLINALEN: Teaterstykket *Jesus Kristus Frelseren* kan ses som Klaus Kinskis anarkistisk-kristne-revolutionære-politiske testamente, hvor han for egen pen giver et bud på en ikke-ideologisk kristen etik. Men kan man overhovedet skelne Jesus fra Kinskis egomaniske portræt?

ALEXANDER CARNERA
Skribent og forfatter.

Eftersøgt: Jesus. Forbrydelse: Trussel mod den offentlige orden samt opfordring til oprørsk virksomhed. Særlige kendetegn: Anarkistiske tendenser. Beskæftigelse: Arbejdsmand. Nationalitet: Ukendt. Ses vandre rundt blandt de fattige, de arbejdsløse, de syge, de elendige. Tilhører ikke noget parti. Partiprogrammer og paroler afviser han. Man ser ham ikke møde op til noget konvent. Han bærer ikke uniform. Han kæmper for de forældrelose, junkierne, nomaderne, flygtningene, de boligløse, de arbejdsløse, de udskudte.

Sådan omtrent lyder åbningen på Klaus Kinskis halvanden time lange enetale i en gammel opsætning under overskriften: Dette *one man show* af Kinski fandt sted i 1971, på et tidspunkt hvor den politisk-ideologiske kritik satte teatrets dagsorden. Den tyske instruktør Peter Geyer som har klippet filmen sammen ud fra gamle optagelser af den famøse optræden, viser både en kompositorisk genistreg og tydeliggør på hvilken måde Kinski dengang talte udenom den velkendte 68-jargon for i stedet at italesætte mulighederne for at revolutionært politisk subjekt, om end det til tider grænser til et psykopatisk portræt af Jesus. Kinski – notorisk berømt og berygtet – var allerede på dette tidspunkt en opstigende stjerne, hvis status kun skulle blive større i de efterfølgende år i sit berømte samarbejde med Werner Herzog.

Kinskis Jesus-tour, blev berømt fordi den måtte afbrydes flere gange. Under sin enetale om frelseren modtog Kinski flere tilråb om at den Jesus han fremstillede var aggressiv og hadeful overfor den almindelige borger, at han selv aldrig ville kunne leve op til den Jesus han proklamerede fordi han selv havde for mange penge. Kinski krævede de som brokkede sig op på scenen så folket kunne høre dem tale. Kinski reagerede ofte ganske voldsomt og indgik i direkte meningsudvekslinger mens han andre gange lod tilråbene passere. På et tidspunkt kaster Kinskis mikrofonstangen ned blandt publikum og forlader midlertidigt scenen. Han vender kort efter tilbage og genoptager sin tale. Men cirka midt i sin performance stiger tumulten blandt tilskuerne atter;

Overvåking og terror

BERLINALEN: Danske Søren Kragh-Jacobsen har med sin nye film i Berlin truffet et svært aktuelt og ømtålig politisk tema: overvåking og terror.

TRULS LIE
Filmkritiker i norsk LMD.

På pressekonferanse på Berlin-festivalen skal man tydeligvis ikke stille et grundig politisk spørsmål. Jeg spurte nemlig ut om terrorfryktens bakgrunn og 11. september til filmregissøren som satt ved siden av smilende Maria Bonnevie. Men det kom bare et rundt svar fra danske Søren Kragh-Jacobsen (*Mifunes sidste sang*, 1999): «Terrorfrykt skaper mer overvåking.» Nei, salen lurte heller på om det var fysisk tungt å spille hovedrollen, eller om Maria likte å spille med Anders. Aftenpostens Per Haddal ga meg tipset at politiske spørsmål stilte man i egne intervjuer. Jeg ba derfor om et.

For den nye filmen *Det som ingen ved* med dansk premiere i juni (og så i Norge) er interessant. Det er en politisk thriller om en egen hemmelig uavhengig avdeling innenfor dansk etterretning, slike med «licence to kill» – hva mange tror er rent eventyrmateriale fra actionfilmer. Mer orienterte mennesker vet at det har eksistert i Europa siden forrige verdenskrig, såkalte «stay-behind»-grupper.

Kort fortalt baserer historien seg på at en ung kvinnelig politisk engasjert kunstner drukner på mystisk vis en vinternatt i København. Dukketeatermann og musiker Thomas (Anders W. Berthelsen, kjent fra *Kroniken*) er hennes bror, og moter sosterens kjæreste Ursula (Maria Bonnevie) under begravelsen. De oppdager at drapet er knyttet til hans for lengst avdøde far, som arbeidet for dansk etterretning – nettopp i en slik skruppelløs skjult gruppe (kalt Tyfring). Thomas søker svar og thrilleren tar av. Dagens Tyfring-gruppe ikke skyr noen midler for å opprettholde sitt dekke og aktivitet – som at de utviklet biologiske våpen på Thule-basen på Grønland (USA kontrollerer som kjent denne).

I denne konspirasjonsthilleren følger vi gjennomgående Thomas ferd, også fra Københavns mange overvåkingskammerater. Det sortgrønne visuelle skjæret bidrar til en stemning i den handlingsmettede filmen. At storebror ser deg, er til å ta og kjenne på.

stykket afbrydes og de mange uromagere bliver gennet bort fra teatret af en række officials.

«Jesusprosjektet skabte et rum for en slags politisk teater og film uden at der tales i et gængs politisk sprog.»

Netop som man tror at filmen er færdig overraskes man af endnu et kvarters film hvor Geyer har klippet en sidste del ind. Her ser man en tydelig elektrisk og svedende Kinski der er hoppet ned fra scenen og som nu står med mikrofonen i hånden uden sit stativ og starter forfra mens hans mest trofaste disciple samler sig omkring ham på gulvet. Her lyttes der til hvad der måske kan betegnes som Kinskis anarkistisk-kristne-revolutionære-politiske testamente, hvor han for egen pen (han skrev selv manuskriptet til Jesus Kristus Frelseren) giver et bud på en ikke-ideologisk kristen etik. Men kan man overhovedet skelne Jesus fra Kinskis særlige egomaniske portræt af denne?

JEG MØDER INSTRUKTØREN i mellemrummet mellem to film i en gammel salon på første sal hvis arkitektur og indretning minder om noget fra det gamle kommunistiske Rusland. Vi sidder da også med udsigt til Karl Marx Allé omringet af sære betonklodser og sociale boligbyggerier et stenkast fra Berlin Alexanderplatz. Jeg spørger Geyer om hvorfor han dog har fundet de gamle klip frem af den gamle galning til Kinski og om man kan bruge denne performance til noget. Han mener at det er en interessant performance fordi så mange kræfter løber gennem den samme person. Man fornemmer en mand på grænsen samtidig med at han som et af de få steder i sin karriere forsøger at tænke klart. Kun få måneder efter sin Jesusoptræden skulle Kinski møde op i Peru til sin karrieres mest berømte performance, sin rolle som en megaloman soldat der overtager magten fra kongen for at rejse mod et helligt utopia, et andet eldorado.

I filmen *Aguirre, Guds vrede*, ser man en fortsættelse af nogle af de samme træk som også karakteriserede Kinskis Jesus:

Klaus Kinski i oppsetningen Jesus Christus Erlöser. © Kinski Prods.

visionær, megaloman, radikal, anarkistisk. Forskellen er den at Kinskis Jesus er mere analytisk, mere søgende, og Kinski forsøger at arbejde med en mere styret passion med et sigte og en profil. «Vi bliver vidne til Kinskis egen dekonstruktion af kristus. Det er Kristus som revolutionær han vil have frem. Det er ikke kun Kristus som lidende og som ham der skal lærer os at elske næsten. Det er kristus som den der vil en anden verden, som kan se at en anden verden er mulig, den Kristus der rejser sig mod enhver kirkelig såvel som politisk institutionel forankring.»

– *Kan man se filmen som en kommentar til nutidens religiøse fundamentalisme, både den kristne og den muslimske der har fået ideologisk og politisk magt rundt omkring?*

– Det kan man godt, men hverken Kinski eller min film opfatter jeg som noget der iscenesætter et budskab, som vi skal følge. Det handler snarere om at portrættere en

kunstner der bruger sit liv aktivt til at eksperimentere med en radikal subjektivitet, som også involverer politiske udtryksmuligheder.

Jesusprosjektet skabte et rum for en slags politisk teater og film uden at der tales i et gængs politisk sprog. Paradokset bestod i at skabe et teater om Jesus Kristus forløseren i det politiske halvferdsere. Det var provokerende og anderledes.

«Der er noget konservativt midt i det anarkistisk søgende.»

– *Kan man i bagspejlet med filosofen Slavoj Žizek betragte filmen som Kinskis svar på halvferdserne og den gamle Brechtæra, ved at hævde at man kun bliver sande marxister*

ved at gå igennem kristendommen, at kristendommen har et emanciperende potentiale?

– Kinski var ikke intellektuel på den måde, og jeg tror snarere, hvis man endelig skal være filosofisk, at man kan tale om et Kierkegaardsk forsøg på at bearbejde subjektiviteten og ikke mindst passionen. Nu sidder jeg jo også sammen med en dansker! Hvordan gøre lidenskabeligheden til noget der kan danne grundlag både for det Kierkegaard kaldte ‘den lidenskabelige tanke’ og samtidig skabe en kritisk holdning i forhold til samfundets bevægelser. I den forstand er filmen og portrættet egentlig ude af trit med sin samtid. Der er noget konservativt midt i det anarkistisk søgende, og jeg tror at mange blandt publikum blev provokeret af Kinskis skråsikre bud på en mere demonstrativ revolutionær anarkist som Jesus. Kinski ‘prædikede’ en radikalitet som borgerskabets børn slet ikke var

Anders W. Berthelsen, Maria Bonnevie og Baard Owe i filmen Det som ingen ved. © Nimbus Film

DANIELE GANSERS¹ bok *NATO's Secret Armies. Operation Gladio and Terrorism in Western Europe* (2004) beskriver lignende hemmeligholdte operasjoner under den kalde krigen. Gansers bok avdekker hvordan NATO satt opp hemmelige undergrvende militærgrupper i hele Vest-Europa etter annen verdenskrig. Nettverkene ble utstyrt og trent av CIA og MI6. Italias statsminister Giulio Andreotti innrømmet i 1990 at det fremdeles eksisterte en slik hemmelig hær med kodenavnet Gladio (latinsk for sverd, lik filmens Tyfring som er sverdet i en myte) underlagt deres forsvarsdepartement. Poenget er at denne militærgruppen brukte terrorhandlinger for å påvirke italiensk politikk. Slike «stay-behind»-grupper hadde en dobbel strategi: Ikke bare å være beredt på sovjetisk invasjon for å utføre geriljaoperasjoner i okkuperte soner, men også ved «unntakssituasjoner» å utføre lokale aksjoner. Kommunistfaren var unntak nok: De infiltrerte, inspirerte og støttet venstreorienterte til å utføre bombeaksjoner på offentlige steder. Poenget var å svekke kommunistpartiet i Italia. I likhet med hva som skjer i dag, var den politiske logikken bak terroren og massakrene å få folk til å etterspørre mer sikkerhet fra staten.

– *Filmten avslører en ulovlig gruppe innen etterretningen. Kjenner du boken Daniele Ganser skrev om «stay-behind»-grupper?*

– Nei, men vi har satt oss inn i historien om stay-behind. Jeg er fullstendig overbevist om deres tilstedeværelse. Det er ingen tvil om at de er betalt av CIA. Vår forsvarsminister sa for en tid siden at Danmarks «stay-behind» ble nedlagt i 2001. Men ...

– *Du tror ikke den er nedlagt?*

– Nei, det tror jeg ikke. Norge har også en gruppe.

– *Du har uttalt at dere har gjort grundig research om tematikken i filmen, og brukt såkalte varslere?*

– Ja, vi har gjort mange undersøkelser. Vi har snakket med folk som visste svært mye, og vi har snakket med konspirasjons-teoretikere. Dessuten med folk som mener seg overvåket. Det var viktig å lage et så godt forarbeide som mulig. Men husk at det er en fiksjon.

– *Danmarks justisminister, Lene Espersen, har rykte på seg for stadig å foreslå strengere straffer så fort det dukker opp problemer med innvandrere ...*

– Det er kjent. Denne terrorpakken, denne angsten som vi nå kjører på med i Danmark, har katastrofale følger i forhold til vår innvandringsproblematikk. For

noen år siden gikk unge annengenerasjons arabiske kvinner ikke med slør, slik de nå har begynt å gjøre. Dette gjør de fordi de føler seg så uvelkomne blant det danske folk. Det er en forferdelig utvikling – en «kamp mot terror» som folk selv deltar i daglig.

NORSKE MARIA Bonnevie spiller en mindre rolle, og snakker svensk, i denne filmen.

– *Hva inspirerte deg til å velge henne?*

– Hun er jo en stjerne. Hun er en dyktig skuespiller, og hun er vakker. Hun passer perfekt til denne rollen. Jeg møtte henne første gang i Haugesund for mange år siden.

– *Du har flere vakre kvinner i filmen. Kan det ikke ødelegge litt for det politiske poenget?*

– Jeg synes det er vidunderlig å kunne arbeide med vakre kvinner. Tenk deg hver dag å kunne arbeide med noe deilig å se på. Samtidig er de intelligente og morsomme. Det kan ikke være bedre, avslutter 61 år gamle Kragh-Jacobsen og ler.

© norsk LMD

Livet er et eventyr

Et par kameramænd kommer op i salonen og tager nogle billeder af Geyer. En time senere sidder jeg og er vidne til endnu en dokumentarfilm om en multikunstner, denne gang den stadig nulevende amerikanske rocksangerinde, maler og digter Patti Smith, som netop har forladt byen fordi hun ikke orkede mere. For mange mennesker, for meget opmærksomhed?

Filmens motto er samtidig et bon mot for Smiths eget syn på tilværelsen: Livet er et eventyr og består som sådan af en række lykkelige og ulykkelige omstændigheder som det er op til os hver især at konfrontere *as we go along*. Patti Smith beskriver i filmen selv disse brud i livet hvor hun flytter fra landet til Philidelphia og derfra til Detroit og fra Detroit til New York hvor hun bosætter sig på Chelsea Hotel, som mange andre kunstnere. Filmten gør en dyd ud af at navigere mellem Smiths forskellige udtryksformer, sang, maleri, fotografi, lyrik. Men alle hendes aktiviteter hænger så intimt sammen med at ville udforske det menneskeligt mulige, og sammenhængen mellem kunsten og politikken er konstant nærværende. Hun lærer blant annet sin datter at flytte med til New York fordi byen fremprovokerer både det kreative og forbandelsen, det gærende kræfter og de smertefulde punkter. Smith binder netop denne subjektivitetsvækkelse og dens flertydighed med en måde at være og blive politisk bevidst på. Det fine ved filmen er den glidende overgang mellem Patti Smiths eksperimentering med liv og tanker og hendes politiske engagement, eksempelvis kampen mod krig og den amerikanske regering. I andre sammenhænge balancerer hun dog på kanten af en sentimental patos da hun under en rejse til Paris’ forstæder op søger Rimbauds hjem og læser selvskevne digte op mens hun hopper rundt på hans gravsten.

På en meget kommerciel og mediestærk filmfestival træder disse års dokumentarfilm stadig stærkere frem. Mens man i de traditionelle fiktionsfilm stadig mener at kunne skelne mellem det personlige og det politiske. Flere journalister hævder at dette års Berlinale mere er centreret omkring personlige film, er denne sondering ikke længere gangbar når det gælder gode dokumentarfilm. Man må da også stille det supplerende spørgsmål til mange af disse journalister: Hvad er en personlig film? Er det noget privat, noget psykologisk, en reflekterende fantaserende hovedperson? Måske skal også filmjournalister til at øve sig på at skabe et andet sprog for at tale om film der ikke falder ned i disse alt for letbrugte kategorier.

Alexander Carnera. © norsk LMD

^[1] Dr. Daniele Ganser er seniorforsker på Center for Security Studies på ETH i Zurich. Se http://www.danieleganser.ch